

ΚΑΤΟΙΚΗΜΕΝΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΚΑΛΛΟΥ

ΚΑΤΟΙΚΗΜΕΝΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Αντικείμενο της εν λόγω διπλωματικής εργασίας είναι ο σχεδιασμός ενός κτηρίου προσωρινής διαμονής, ενός καταλύματος τουριστικής κατοίκησης.

Διερευνώνται οι προγραμματικές μεταλλάξεις της τουριστικής τυπολογίας στο περιβάλλον της διάχυτης συνδεσιμότητας- πληροφοριακής και επικοινωνιακής. Ο ρόλος του τοπίου (εννοιολογικά, χωρικά, πολιτισμικά), σε μία χωρική συνθήκη μειωμένης αστικότητας που η ύπαιθρος υπερσχύει, όπως επίσης και η έννοια του χρόνου εν γένει, αποτελούν βασικούς παράγοντες που καθορίζουν τη σύνθεση και γίνονται εργαλεία στον επαναπροσδιορισμό της τουριστικής κατοίκησης. Ο τουρισμός γίνεται το μέσο ώστε να διερευνηθεί η ευρύτητα της έννοιας της κατοίκησης σε μία περίοδο που η ανάγκη για μονιμότητα φθίνει.

INHABITED TOURISM LANDSCAPE

The subject of the current master thesis is the design of a temporary residency building, a shelter of tourism dwelling. The scheduled mutations of the touristic typology are being researched in the environment of the spared connectivity both in informative and communicative form. The role of the landscape (definitive, spatial, cultural) , within a spatial condition of decreased urbanism in which the countryside prevails , as well as the meaning of time , form major aspects that determine the synthesis and become tools in the redefinition of the touristic dwelling. Tourism becomes the mean in order to investigate the meaning of the term “dwelling” in a period of time where the need of permanence declines.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ - ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Διπλωματική εργασία:

ΚΑΤΟΙΚΗΜΕΝΟ ΤΟΠΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Αναστασία Κάλλου

επιβλέπων καθηγητής: Κωστής Πανηγύρης

Βόλος, Μάρτιος 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
Α ΜΕΡΟΣ	
Η σύγχρονη συνθήκη	9
Το τοπίο	12
Ο χρόνος	15
Η κατοίκηση.	18
Η τουριστική κατοίκηση	20
Β ΜΕΡΟΣ	
Τουριστική κατοίκηση – η έννοια του ξενοδοχείου	22
Εσωτερικότητα	23
Η σχέση με τα ερείπια	27
Το φως και η σκιά ως φορείς νοημάτων	28
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	30
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	33

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρακάτω κείμενο αποτελεί μέρος της ομότιτλης διπλωματικής εργασίας που αντικείμενο έχει το σχεδιασμό ενός κτηρίου προσωρινής διαμονής, ενός καταλύματος τουριστικής κατοίκησης.

Μέσα από αυτήν την εργασία διερευνώνται οι προγραμματικές μεταλλάξεις της τουριστικής τυπολογίας στο περιβάλλον της διάχυτης συνδεσιμότητας- πληροφοριακής και επικοινωνιακής. Ο ρόλος του τοπίου (ενοσιολογικά, χωρικά, πολιτισμικά), σε μία χωρική συνθήκη μειωμένης αστικότητας που η ύπαιθρος υπερισχύει, όπως επίσης και η έννοια του χρόνου εν γένει, αποτελούν βασικούς παράγοντες που καθορίζουν τη σύνθεση και γίνονται εργαλεία στον επαναπροσδιορισμό της τουριστικής κατοίκησης. Ο τουρισμός γίνεται το μέσο ώστε να διερευνηθεί η ευρύτητα της έννοιας της κατοίκησης σε μία περίοδο που η ανάγκη για μονιμότητα φθίνει.

Το πρώτο μέρος του κειμένου αναφέρεται στο θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας. Τίθενται τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα και γίνεται μία προσπάθεια επανακαθορισμού βασικών εννοιών η κατανόηση των οποίων είναι κρίσιμη για την εξέλιξη του σχεδιασμού.

Στο δεύτερο μέρος αποτελεί μία περιγραφή του τρόπου με τον οποίο εκφράζονται χωρικά οι έννοιες και οι συνθήκες που αναλύονται στο πρώτο μέρος.

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΣΥΝΘΗΚΗ

«Γυρίστε ξανά το βλέμμα μέσα στις πόλεις μας. Και κάντε το ίδιο μετά στους αγρούς, στους λόφους, στις θάλασσες, στα βουνά, στα χωριά ή και στις μακρυσμένες μικρές πολιτείες. Στην πρώτη περίπτωση, ο άνθρωπος λίγο πολύ στέκει και δρα μέσα σε μια περιορισμένη και τεχνητή – μηχανοποιημένη- ατμόσφαιρα και έχει χάσει την επαφή με τη φύση. Στη δεύτερη περίπτωση ένας παλμός πιο ζωντανός κινεί σώμα και πνεύμα μέσα σε μίαν ώριμη και γνήσια γλώσσα. [...] Είναι ο άνθρωπος –λαός που μιλεί και μιλεί τη γλώσσα της φύσης. Που είναι και αυτός ένα μέρος της, που έχει βλαστήσει στη γη της όπως ο θάμνος, το δέντρο, το άνθος. Και που σαν χρίσει το οικοδόμημα, την κατοικία, που στέκει προέκταση σώματος και ψυχής και ιδιοκτησίας, θα έχει να παρουσιάσει ξανά καινούργιες τις καμπυλότητες των βουνών και τις τομές του ίδιου του τοπίου. [...] τοπίο είναι και ο άνθρωπος αρκεί να μένει λαός, να μην αποξενώνεται από τη φύση.»^[1]

Άρης Κωνσταντινίδης

«Σήμερα περισσότερο από ποτέ η φύση δεν μπορεί να διαχωριστεί από τον πολιτισμό και πρέπει να μάθουμε να σκεφτόμαστε εγκαρσίως τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στα οικοσυστήματα, τη μηχανόσφαιρα και τις κοινωνικές και ατομικές σφαίρες αναφοράς»^[2]

Felix Guattari

[1] Άρης Κωνσταντινίδης, Διο «χωριά» απ' τη Μύκονο και μερικές πιο γενικές σκέψεις μαζί τους, Αθήνα 1947, σελίδα 15

[2]. Felix Guattari, Οι τρεις οικολογίες, μτφρ. Μ. Σολωμού, επιμ. Κ. Λιβιεράτος, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1991, σελίδα 31

εικόνα 1: "Γυρίστε ξανά το βλέμμα ... στους αγρούς, στους λόφους, στα βουνά, στα χωριά, ή και στις μακρυσμένες μικρές πολιτείες."

εικόνα 2: δίκτυο περιβαλλόντων διαβαθμισμένης αστικότητας

Ήδη την περίοδο που ο Άρης Κωνσταντινίδης γράφει το παραπάνω κείμενο ο συσχετισμός και η διπολικότητα του σχήματος πόλη – ύπαιθρος αρχίζει σταδιακά να διαταράσσεται. Η δραματική αστικοποίηση που θα ακολουθήσει θα θέσει την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της έννοιας της κατοίκησης και τη σχέση που έχει αυτή με το περιβάλλον, μία σχέση που ο Κωνσταντινίδης απεγνωσμένα αναζητά σε μία ύπαιθρο που αποτελεί πια μια ρομαντική ανάμνηση. Η αντιπαράθεση φύσης και πολιτισμού, φυσικού αντικειμένου και τεχνημάτος, ανθρώπου και περιβάλλοντος είναι ένα ιδεολόγημα του δυτικού κόσμου της εποχής του Διαφωτισμού και της Νεωτερικότητας που δεν ανταποκρίνεται στη σύνθετη πραγματικότητα της συνεχούς αμοιβαίας διαδικασίας διαμόρφωσης του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του ως οργανικού όλου.

Ίσως είναι πλέον αναπόφευκτο, χωρίς να είναι απαραίτητα αρνητικό, να αποδεχτούμε ότι η σύγχρονη συνθήκη, όπως περιγράφεται εύστοχα και από το Felix Guattari, είναι μία συνθήκη κατάργησης του δίπολου πόλη- φύση. Πρόκειται για μία κατάσταση ώσμωσης, όπου η αστικότητα διαχέεται σε κάθε κατεύθυνση και η φύση ενσωματώνεται σε αυτά τα, υβριδικά τελικά, αστικά περιβάλλοντα. *Η πόλη είναι πολλαπλή. Η πολλαπλή πόλη μπορεί να μην είναι πόλη ή να μην είναι πάντα πόλη ή σε όλα τα μέρη πόλη*^[3]. Με άλλα λόγια, αυτό το οποίο έχει γεννηθεί είναι ένα δίκτυο περιβαλλόντων διαβαθμισμένης αστικότητας, ένα ετερογενές, αλλά ατέρμον και ενιαίο μέσα στην αποσπασματικότητά του, αστικό μόρφωμα.

Η έννοια της αστικότητας εν προκειμένω, αναφέρεται πρωτίστως στα χαρακτηριστικά του σύγχρονου τρόπου ζωής, στα υλικά και άυλα δίκτυα επικοινωνίας και στις νέες κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες που διαμορφώνουν τη σχέση του υποκειμένου με τον κόσμο. Εξάλλου, η ίδια η έννοια ‘πόλη’ (αρχ. πόλις) αναφερόταν αρχικά όχι στη χωρική

[3]. Δ. Φατούρος, Η επιμονή της Αρχιτεκτονικής, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σελίδα 116

οντότητα, που ταυτίζοταν με το 'άστυ', αλλά στις σχέσεις που αναπτυσσόταν μεταξύ των πολιτών της. Είναι κυρίως οι συμπεριφορές και οι αντιλήψεις της αστικής ζωής που διαχέονται και δευτερευόντως τα χωρικά χαρακτηριστικά των πόλεων. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία μιας νέας μορφής αστικότητας, μία πόλη διεσταλμένη σήμερα, χωρικά, λειτουργικά και εννοιολογικά, που δεν ορίζεται από τα δομικά της στοιχεία (κτίρια και υποδομές) αλλά αντιπροσωπεύει την προβολή στο χώρο αυτού του πολύπλοκου και απέραντου δικτύου των ανθρωπίνων σχέσεων. Αλλά η χωρική αυτή έκφραση δε λαμβάνει χώρα με ίδιους όρους παντού. Για το λόγο αυτό, το τοπίο της υπαίθρου εξακολουθεί να διαφέρει από αυτό της πόλης. Εξακολουθούν να αναγνωρίζονται, δηλαδή, μέσα σε αυτό το διάχυτο, συνεχές και ανομοιόμορφο αστικό περιβάλλον δύο χωρικά ακρότατα. Αν η πυκνότητα-χωρική και λειτουργική-, ο δημόσιος χώρος, η πολλαπλότητα των κινήσεων είναι παράγοντες που καθορίζουν την αρχιτεκτονική και επηρεάζουν την κατοίκηση σε περιβάλλοντα υψηλής αστικότητας, που ταυτίζονται με τα παραδοσιακά κέντρα των πόλεων, τότε μένει να διερευνηθούν οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την αρχιτεκτονική σύνθεση στο άλλο χωρικό ακρότατο αυτής της πολλαπλής πόλης, όπου η ύπαιθρος υπερσχύει.

ΤΟ ΤΟΠΙΟ

Η ύπαιθρος είναι εκ φύσεως εμποτισμένη με τον πολιτισμό. Είναι η ανθρώπινη παρουσία και δράση που μετατρέπει ένα κομμάτι της φύσης σε τόπο. Η έννοια του τόπου, αν και φαντάζει γνώριμη στον καθένα, δεν έχει ωστόσο ένα μονοσήμαντο σημασιόμενο. Τα όριά της πάλλονται και περικλείουν ανά περιόδους διαφορετικές προσεγγίσεις. Ειδικά την περίοδο που ξεκινά από τη κρίση του μοντέρνου κινήματος ως σήμερα, οπότε και η έννοια του τόπου έχει αποκτήσει βαρύνουσα

εικόνα 3: το τοπίο της υπαίθρου

σημασία στους προβληματισμούς γύρω από την αρχιτεκτονική, μεγάλοι διανοητές –Heidegger, Norberg-Schulz, Merleau-Ponty, Giedion, Rossi, Auge, Lynch, Alexander, Frampton - έχουν προσφέρει τη δική τους ερμηνεία πάνω στην έννοια του τόπου, η ουσία του οποίου φαίνεται συνεχώς να ξεφεύγει και να αναζητά συμπληρωματικές ή ακόμα και ανατρεπτικές προσεγγίσεις. Ωστόσο, κοινός παρονομαστής όλων των προσεγγίσεων, τόσο αυτών με περιβαλλοντική αφετηρία όσο και με κοινωνιολογική, είναι ο άνθρωπος και η δράση του, ως αυτός που παράγει τελικά τόπους. Ακόμα και η ελάχιστη δράση, δηλαδή η παρουσία, η κίνηση ή και το βλέμμα του ανθρώπου παράγει τόπους.

Τη στιγμή εκείνη που ο άνθρωπος εγκαθιδρύει την παρουσία του, γεννιέται το τοπίο. Ακόμα και ετυμολογικά η συγγένεια της έννοιας του τοπίου με αυτήν του τόπου είναι προφανής. Μάλιστα ο Δ. Φατούρος αναφέρει ότι τοπίο είναι απλά υποκοριστικό του τόπου^[4]. Ίσως όμως το τοπίο να είναι και κάτι παραπάνω από ένα μικρό τόπο. Το τοπίο συνιστά έναν 'προσανατολισμένο' τόπο, που αφετηρία του έχει τη θέση, το βλέμμα του ανθρώπου και πέρας, τα όρια του τόπου. Αυτή η διανυσματική ιδιότητα και η δυναμικότητα της έννοιας του τοπίου οφείλεται στην άρρηκτη σχέση του με το υποκείμενο –μοναχικό και συλλογικό. Πρόκειται για μία σχέση αιτίας – αποτελέσματος. Δηλαδή το τοπίο είναι ένα κατασκεύασμα που προκύπτει από μία 'εικονογραφική' προσέγγιση του τόπου, αφού φιλτράρει κάθε φορά την «πληροφορία» του τόπου μέσα από το «φακό» του υποκειμένου. Αποτελεί τη συνισταμένη της βιωματικής εμπειρίας του υποκειμένου και της νοητικής προβολής στο χώρο που το περιβάλλει στοιχείων της μνήμης, της επιθυμίας, των προσδοκιών ή της φαντασίας. Επομένως, η κατασκευή του τοπίου εξαρτάται από τη χρονική συγκυρία που επηρεάζει το «βλέμμα».

[4] Δ. Φατούρος, Η ηπιότητα του τόπου, Tourism Landscapes: Remaking Greece, σελ 180

Το «βλέμμα» της γενιάς του '30 απάλλαξε την ελληνικότητα του τοπίου από τη ρομαντική^[5] χροιά, συνδεδεμένη με την αρχαιότητα, που κατείχε μέχρι τότε και την επανέφερε στο (τότε) παρόν.

«Εβλεπε» το ελληνικό τοπίο ως υποδοχέα μιας λιτής, υπαίθριας διαβίωσης που συνυφίνεται με τον τόπο και την ιστορία του, με μία βιολογική σχεδόν φυσικότητα και στην οποία το μεγαλεπήβολο παρελθόν απλά υποβόσκει. Χαρακτηριστικά αυτού του τοπίου είναι η κλίμακα, τα επάλληλα όρια που υπονοούνται και αποκαλύπτονται – «γραμμές που γίνονται και ξεγίνονται» όπως αναφέρει ο Σεφέρης^[6] – κάτω από ένα ζωοδόχο φως, που επιτρέπει την ανάδυση συμβολισμών και μύθων, με τρόπο φυσικό, σχεδόν αυθόρμητο. Φαίνεται πως εκείνο το εκτενές παρόν διαμόρφωσε μια ταυτότητα και έναν τουριστικό μύθο που επηρέασε την μεταπολεμική ελληνική αρχιτεκτονική. Μέσα από τον επανακαθορισμό αυτής της ταυτότητας, επαναπροσδιορίζεται και η αρχιτεκτονική που διαμορφώνει τους τόπους διαμονής και κατοίκησης δημιουργώντας την ίδια στιγμή νέα τοπία. Η αρχιτεκτονική είναι, με δομικούς όρους, το «βλέμμα» που κατασκευάζει, εννοιολογικά και πρακτικά, το τοπίο.

Ο ΧΡΟΝΟΣ

Το τοπίο της υπαίθρου δεν είναι χρονικά αυτοαναφορικό, δεν ανήκει αποκλειστικά στο παρόν. Ακόμα και μια σωματική, άμεση προσέγγιση

[5] Εν προκειμένω ο χαρακτηρισμός 'ρομαντική' συνδέεται με το (γερμανικό κυρίως) Ρομαντισμό στη ζωγραφική και τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζει την εικονογράφηση του τοπίου κατά τον 18ο και 19ο αιώνα. Το τοπίο σχεδόν θεοποιείται, γίνεται φορέας του ηρωικού παρελθόντος και εξασφαλίζει μία σχέση με αυτό. Γίνεται έτσι φορέας εθνικής ταυτότητας και συνέχειας. (παράδειγμα: Caspar David Friedrich, Grabmale alter Helden (οι τάφοι των παλιών ηρώων), 1812)

[6] Γ. Σεφέρης, Δοκίμες Β', ό.π., Μια σκηνοθεσία για την Κίχλη, σελίδα 55

δεν μπορεί να απαλλάξει το τοπίο από το παρελθόν και το χρόνο εν γένει. Αυτό συμβαίνει αφενός γιατί η 'αφετηρία' του τοπίου, ο άνθρωπος, είναι ένα ιστορικό υποκείμενο, η μνήμη του οποίου – ατομική και συλλογική – τον επιστρέφει στο παρελθόν και η επιθυμία του προτρέπει στο μέλλον. Ο χρόνος όπως τον βιώνει ο άνθρωπος είναι αποδεσμευμένος από τη σταθερή ρυθμικότητα και την αδιατάραχτη συνέχεια με την οποία μετριέται.

Αφετέρου, ο ίδιος ο χώρος της υπαίθρου έχει άμεση και έμμεση σχέση με το παρελθόν. Η αστικοποίηση της μεταπολεμικής περιόδου και η συνακόλουθη εγκατάλειψη της υπαίθρου, έχει αφήσει τα ίχνη της. Ίχνη ολοφάνερα, υλικά, απτά, τεκτονικά. Τα ερείπια εκείνης της περιόδου συναθροίζονται σε αυτά της μακραίωνης ιστορίας του τόπου και αποτελούν πια συστατικά στοιχεία του τοπίου. Μπορεί η προσέγγιση των πιο πρόσφατων τουλάχιστον ερειπίων να έχει ακολουθήσει μια ασταθή πορεία, από την απαξίωση, στην συγκάλυψη, ως και την λατρεία της εικόνας της φθοράς που φέρουν, όμως σε κάθε περίπτωση αυτό που παραμένει αδιαμφισβήτητο είναι ότι επαναφέρουν συνεχώς το παρελθόν σε μία διαχρονία, μετατρέποντάς το σε στοιχείο του παρόντος. *Το παρελθόν έχει μια δήλωση διάρκειας*^[7].

Αλλά και σε φαντασιακό επίπεδο, η αμεσότητα της επαφής με το έδαφος, με τη Γη, εμβολιάζουν το τοπίο με την έννοια του χρόνου. Το έδαφος γίνεται η σταθερά η οποία επιτρέπει την 'ασφαλή' αποδέσμευση του χρόνου από τη 'παρούσα στιγμή' και ταυτόχρονα καθιστά εφικτή την επιστροφή στο 'τώρα'. Με άλλα λόγια, ο χρόνος δεν περιορίζεται στη στιγμή της βίωσης αλλά επεκτείνεται στο βαθύ παρελθόν και στο απώτερο μέλλον, μέσα από τη συνειδητοποίηση της συνέχειας της ύπαρξης του τόπου. Διαστέλλεται και συστέλλεται, μετατοπίζει τη στιγμή σε παρελθόν και μέλλον και γίνεται ένα εργαλείο προβολής στο παρόν εικόνες που δεν απορρέουν από αυτό. Είναι η φαντασιακή

---

[7] Δ. Φατούρος, Η επιμονή της Αρχιτεκτονικής, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σελίδα 58

σχέση με το τοπίο της υπαίθρου που ανασύρει στοιχεία και πέρα από την βιωματική αντίληψη του.

Αυτή τη πολυσύνθετη σχέση με το χρόνο, συνυφασμένη με το τοπίο, χειρίζεται η αρχιτεκτονική για να γίνει το μέσο σύμπτωσης της διαχρονίας «παρελθόν- παρόν- μέλλον» με το «εδώ».

Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ

Το κατοικείν, όπως το έχει περιγράψει ο Martin Heidegger, είναι άρρηκτα δεμένο με τον τόπο και με το χρόνο^[8]. *Η ικανότητα κατοίκησης δεν είναι ενδιάθετη και παγιωμένη στον άνθρωπο, αλλά αποτελεί μια στάση ζωής σε συγκεκριμένο κάθε φορά τόπο και χρόνο*^[9]. Η χαλάρωση των δεσμών της αρχιτεκτονικής με αυτούς τους παράγοντες έχει οδηγήσει σε μία συνθήκη ανεσιτότητας στην οποία η χαιντεγγεριανή κατοίκηση φαντάζει ανέφικτη.

Βέβαια, η «κατοίκηση» του Heidegger δεν έχει ένα απόλυτα σαφές και σταθερό σημαινόμενο. Ο Heidegger έθεσε την έννοια της κατοίκησης στο κέντρο μιας φιλοσοφικής προσέγγισης και όχι μιας αρχιτεκτονικής θεωρίας. Έτσι, ακριβώς λόγω της ελαστικότητας που κάθε φιλοσοφικό ιδεολόγημα φέρει, πυροδότησε ποικίλες, συχνά αντιφατικές, ερμηνείες και μεταφορές του προσλαμβάνοντος κάθε φορά νοήματος στο κτισμένο περιβάλλον. Η θεώρηση ότι η κατοίκηση είναι μία ανθρώπινη συνθήκη και όχι ένα τεχνικό ζήτημα, επιτρέπει τον συνεχή επαναπροσδιορισμό

---

[8] Ο Γερμανός φιλόσοφος M. Heidegger (1889-1976), είχε συνδέσει την ανθρώπινη ύπαρξη με το τετραμερές: Γη, Ουρανός, Θνητοί, Θεία. Ακόμα και η φύση αυτών των στοιχείων της ύπαρξης διατηρούν ουσιαστικούς δεσμούς με τον τόπο -Γη, Ουρανός- και το χρόνο – Θνητοί (εφήμερο), Θεία (αιώνιο).

[9] Π. Λέφας, Αρχιτεκτονική και κατοίκηση` απο τον Heidegger στον Koolhaas, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2008, σελίδα 106

της, κάθε φορά που η εξέλιξη του πολιτισμού ανατρέπει τον τρόπο ζωής. Τα τελευταία χρόνια ο κατεξοχόν τόπος του κατοικείν, η κατοικία, *αντί να είναι ένας συγκεκριμένος γεωγραφικός τόπος, αφορά όλο και περισσότερο ένα σύνολο προσωπικών δραστηριοτήτων, συνηθειών και σχέσεων, παρά μία συνέχεια κατοίκησης στην ίδια πάντα θέση*^[10]. Ο διαχωρισμός μόνιμης και προσωρινής κατοικίας τείνει να καταργηθεί και να αντικατασταθεί από χώρους διαμονής με διαφορετικούς βαθμούς προσωρινότητας. Η αμφισβήτηση της σταθερότητας της κατοικίας ως τύπου κατοίκησης διαταράσσει αναπόφευκτα και τη σαφήνεια του διπλού κατοίκου - επισκέπτη. Το μόνο κριτήριο που ορίζει τελικά την ιδιότητα του ατόμου είναι η συνειδητή ενστέρνιση του ενός ή του άλλου ρόλου. Ακόμα και για το Heidegger, ο στοχασμός έφερνε τον άνθρωπο ένα βήμα πιο κοντά στην επίτευξη της κατοίκησης.

Ο Γιώργος Σεφέρης έχοντας ζήσει σε πολλούς τόπους και χώρους κατοικίας, δικής του κατοικίας, βρίσκει τελικά τον τόπο του κατοικείν στο σπίτι κάποιου φίλου του, στην Ύδρα, στο οποίο πέρασε μόλις μερικές μέρες. Ο Αμερικανός συγγραφέας Henry Miller οικειοποιείται το ελληνικό τοπίο, κατασκευάζοντας το δικό του επίγειο παράδεισο μακριά από την οικειότητα του τόπου του. Ο Martin Heidegger, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην Ελλάδα, αναζητά, εντοπίζει και απορρίπτει συνεχώς το ελληνικό τοπίο στο οποίο θα μπορούσε να διαμείνει προσωρινά η σκέψη του, μέχρι να το εντοπίζει στο τέλος σχεδόν του ταξιδιού στο ακατοίκητο από τους ζωντανούς νησί της Δήλου. Μήπως τελικά η αρχιτεκτονική πρέπει να αναζητήσει τον τόπο του κατοικείν και έξω από το χώρο της κατοικίας; Μπορεί το τοπίο και μια διασταλμένη σχέση με το χρόνο να αποτελέσουν τα εργαλεία δόμησης τόπων κατοίκησης ή προσωρινής διαμονής που να επιτυγχάνουν την αίσθηση μονιμότητας του Σεφέρη στο σπίτι στην Ύδρα, την εντύπωση

---

[10] Mathias Schartz-Clauss, Living in motion, 2002

του παράδεισου του Miller ή τον «τελικό» σταθμό της πνευματικής αναζήτησης του Heidegger;

Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ

Η κινητικότητα που χαρακτηρίζει σήμερα όλο και μεγαλύτερο κομμάτι του πλυθησμού συνάδει με την τάση αποδέσμευσής της κατοίκησης από ένα συγκεκριμένο τόπο. Η απαγκίστρωση του ανθρώπου από μια μόνιμη, σταθερή κατοικία οδηγεί αναπόφευκτα σε μία ατελείωτη 'ταξιδιωτική' εμπειρία. Με χαιντεγκεριανούς όρους θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η κατάργηση ενός σταθερού τόπου του κατοικείν, η αίσθηση του του ανέφικτου της κατοίκησης και η συνεχής αναζήτηση του «δικού του» τόπου, προσδίδει στον άνθρωπο την ιδιότητα του ξένου.

Ωστόσο, η συνθήκη του ξένου τίθεται σε επαναπροσδιορισμό και μάλιστα τείνει να απαλαχθεί από το κακό σημαινόμενο του παρελθόντος. Σε μία εποχή συνεχούς κινητικότητας η συνθήκη του ξένου αποτελεί σχεδόν γενετικό χαρακτηριστικό της. Ξένος δεν είναι πλέον ο ανοίκειος με έναν τόπο. Η 'ταξιδιωτική' εμπειρία δε χαρακτηρίζεται από την αίσθηση ερημιάς, επακόλουθης της έλλειψης σταθερής εστίας, αλλά προκύπτει σαν υπόσχεση ελευθερίας, της ελευθερία επιλογής, αναίρεσης και εκ νέου επιλογής χώρων διαμονής. Η αίσθηση της ελευθερίας ως υπερτατο αγαθό - που συχνά καταδυναστεύεται από συνθήκες μονιμότητας- αλλά και η επιθυμία του ατόμου να οικειοποιηθεί τον εκάστοτε χώρο διαμονής του, λειτουργούν καταλυτικά στη μετάλλαξη αυτού του χώρου από ξενο-δοχείο σε τόπο του κατοικείν.

Δεδομένου, λοιπόν, ότι η κατάσταση του «ξένου» περιγράφει όλο και περισσότερο το σύγχρονο άνθρωπο, ανεξάρτητα από το αν είναι τουρίστας (tour-ist = εκείνος που περιφέρεται) ή όχι, μένει ανοιχτή η διερεύνηση μιας διαμονής απαλλαγμένης από την παράδοση της σταθερής κατοικίας ή από την ιδιότητα «τουριστική». Ο τουρισμός

προσφέρει το έδαφος ώστε η αρχιτεκτονική να αναζητήσει νέες υβριδικές μορφές κατοίκησης. Λειτουργεί ως δοκιμαστικός σωλήνας χωρικών μοντέλων αλλά και ενός πιο κινητικού τρόπου ζωής. Εξάλλου οι ανάγκες που προκύπτουν από την κατοίκηση είτε αυτή είναι προσωρινή, τουριστική είτε μόνιμη είναι ίδιες -ή σχεδόν ίδιες- και ως εκ τούτου η χωρική τους έκφραση ικανοποιεί την ουσία της κατοίκησης εν γένει.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ – Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΥ

Η τουριστική εξάπλωση μετασχημάτισε το τοπίο καθιστώντας το ολοένα και περισσότερο τεχνητό, κατασκευασμένο, αδιάφορο. Ο ρόλος του τοπίου ως φορέα πνευματικότητας και αυτογνωσίας αλλά και πλαισίου αισθησιακών επιθυμιών και απολαύσεων διερευνάται εκ νέου μέσα από την επανασύνδεση με τη φύση (με τη γη), την ελάχιστη κατοίκηση σε αυτήν.^[11]

Ο τουρισμός είναι μία από τις συνθήκες που λειτουργεί ως διαφορά δυναμικού καθώς προκαλεί κινητικότητα. Η τουριστική κατοίκηση αποτελεί μια εκδοχή προσωρινής μορφής κατοίκησης που επιτάσσεται από τη συνθήκη του ξένου όπως αυτή περιγράφηκε παραπάνω. Ο επαναπροσδιορισμός της έννοιας του ξένου επιβάλλει και την επανεξέταση του κατεξοχόν τύπου τουριστικής διαμονής, του ξενοδοχείου:

Ξενοδοχείο. Ξενο-δοχείο. Ο χώρος ο οποίος υπο-δέχεται τους ξένους.

Μπορεί η ιστορία του ξενοδοχείου, ως ξεχωριστή αρχιτεκτονική οντότητα και λειτουργία να είναι σύντομη, ωστόσο ο θεσμός της φιλοξενίας, τουλάχιστον στην Ελλάδα, είναι αρχαίος. Η σημασία της φιλοξενίας και ο σεβασμός στους ξένους αποτυπώνονται και στην ιδιότητα του πατέρα των θεών, τον Ξένιο Δία. Ακόμα και μία γλωσσολογική προσέγγιση της έννοιας της κατοικίας, και της εξέλιξης της, καταδεικνύει τη σημασία και το ρόλο του ξένου. :

[11] Γιάννης Αίσωπος, «Λιγότερη μορφή, περισσότερο συλλογικό: τουριστική κατοίκηση μετά-την-κρίση» στην Καθημερινή

Οικία (< ινδοευρωπαϊκή ρίζα weik = σπίτι, κατοικία) – όρος που συναντάται την προελληνιστική περίοδο- είναι το κτίριο διαμονής και οίκος, η κινητή και ακίνητη περιουσία του ιδιοκτήτη.

Η θέση του ξένου στον οίκο ήταν αντάξια του ιδανικού της φιλοξενίας που προστατεύεται από τους θεούς. Ο ξένος είναι πάντα καλοδεχούμενος, καθώς φέρει εντυπώσεις, τρόπο ζωής και αντιλήψεις αν-οίκειες. Είναι η επαφή με το άλλο, αλλά αντιμετωπίζεται σαν οικείος (του σπιτιού).

Σπίτι (<λατινικά hospitium) – όρος που εμφανίζεται στα ελληνικά το 2ο αι. μ.Χ. - είναι η κατοικία, ωστόσο η ακριβής σημασία της ρίζας hospitium είναι η φιλοξενία. Ο ξένος εξακολουθεί να φιλο-ξενείται μέσα στο σπίτι, ωστόσο η φιλοξενία παύει να αποτελεί ιδανικό.

Hostel, hotel, παράγωγα του hospitium, είναι τα κατεξοχόν κτήρια φιλοξενίας των ξένων, έχουν ανεξαρτητοποιηθεί πλέον από την κατοικία.

Μέσα από την παραπάνω γλωσσολογική ανάλυση είναι καταφανής η πορεία της φιλοξενίας από μία συνθήκη «οίκου» προς μία πιο αποστασιοποιημένη σχέση με το ξένο, εξέλιξη του “hospitium”. Η συνθήκη του ξένου και συνακόλουθα η σχετική με αυτόν κατοίκηση παραμένει υπο διαμόρφωση και σήμερα, διαμεσολαβημένη μάλιστα από τη συνθήκη της οικονομικό-κοινωνικής κρίσης, που θέτει νέα δεδομένα και προβληματισμούς.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΤΗΤΑ

Σχόλιο στην εσωτερικότητα της προ κρίσης εποχής

Μια ανασκόπηση στο τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται η τουριστική κατοίκηση στην μεταπολεμική Ελλάδα, από φορείς, αρχιτέκτονες αλλά και χρήστες, φανερώνει την εμφανή εξέλιξη του τουριστικού προϊόντος

και την τάση προς μία εσωτερικότητα που κορυφώνεται στην προ κρίσης περίοδο. Η μετάλλαξη αυτή φανερώνεται ακόμα και από τον τρόπο με τον οποίο φωτογραφίζονται και παρουσιάζονται οι τουριστικές εγκαταστάσεις.

Στα τέλη της δεκαετίας του '80 λαμβάνει χώρα μια σταδιακή στροφή προς μία εσωτερικότητα, η οποία συνοδεύεται από την άρνηση του ελληνικού μοντέρνου. Τα κτήρια ξενοδοχείων της προηγούμενης περιόδου, που σχεδιάζονται ως κτίρια αντικείμενα τοποθετημένα στο τοπίο, με χαρακτηριστικά τα ξενοδοχεία Ξενία, σχεδιασμένα από τους σημαντικότερους μοντέρνους Έλληνες αρχιτέκτονες, παύουν να αποτελούν πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης. Το ενδιαφέρον στρέφεται προς τη νεοπαραδοσιακή αρχιτεκτονική και στις αποκαταστάσεις και επαναχρήσεις παραδοσιακών συνόλων. Σε αυτές τις περιπτώσεις, κάθε ελευθερία σχεδιασμού εκδηλώνεται αναγκαστικά στο εσωτερικό. Στην προ κρίσης εποχή η ανάλυση του ενδιαφέροντος στο εσωτερικό φτάνει στο αποκορύφωμά της, καθώς έχει εμπλουτιστεί με υπηρεσίες πολυτέλειας (σπα, γυμναστήρια, πισίνες, κλπ) σε μια περίοδο ευδαιμονίας. Αυτή η ανάλυση του ενδιαφέροντος στην ανάδειξη μιας εικόνας πολυτέλειας έθεσε ακόμα και τους αρχιτέκτονες σε ρόλο διακοσμητή.

Πριν ξεσπάσει η κρίση ο αποπροσανατολισμός από τα ουσιώδη της κατοίκησης ήταν πιο έντονος από ποτέ. Η κρίση θέτει την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της τουριστικής κατοίκησης. Η εσωτερικότητα επαναπροσδιορίζεται, σε μία προσθάθεια ανάκτησης της ουσίας της κατοίκησης. Κατευθύνεται από την αντίληψη του χώρου και τη συνειδητοποίηση ότι αρχιτεκτονική και τοπίο είναι μία υπόσταση. Στην πραγματικότητα το δίπολο μέσα – έξω, εσωτερικός – εξωτερικός χώρος αναρριείται 'εκ των έσω'.

Αντίληψη του χώρου - Σύνθεση του όλου μέσα από την κίνηση

Ο χώρος δεν είναι κάτι αντίκρυ στον άνθρωπο. Δεν είναι ούτε ένα εξωτερικό αντικείμενο ούτε ένα εσωτερικό βίωμα. Δεν υπάρχουν άνθρωποι και έξω από αυτούς χώρος.^[12]

Με την παραπάνω φράση ο Heidegger περιγράφει την ουσία της κατοίκησης, χωρίς αυτή να λαμβάνει αρχιτεκτονική υπόσταση. Η αντίληψη αυτή για το χώρο και ο τρόπος με τον οποίο υπονοείται ότι βιώνεται από τον άνθρωπο επανέρχεται για να δώσει μία διέξοδο στη νέα μορφή κατοίκησης που αναζητάται και που ο τουρισμός επιχειρεί να 'δοκιμάσει'. Η αρχιτεκτονική δημιουργεί ένα χωρικό γεγονός. Η μορφή της γίνεται αντιληπτή μέσα από τη βίωση του χώρου, δηλαδή τη ψυχοσωματική εμπειρία στην οποία συμμετέχουν τόσο οι αισθήσεις όσο και ο νους.

Το αρχιτεκτονικό έργο δημιουργείται με τη χειρονομία της εκσκαφής, δηλαδή τη δημιουργία κενού μέσω της αφαίρεσης της περιττής ύλης. Η κατοίκηση προκύπτει όπως το γλυπτό που «βλέπει» ο γλύπτης μέσα στον πέτρινο όγκο και μόνο η αφαίρεση του περισσιου υλικού αποκαλύπτει. Όπως αναφέρει και ο Θ. Καναρέλης, στα κενά της ύλης ζουν σκιές, φως, άνθρωποι και το φύσημα του αέρα. Το κενό δεν είναι η απουσία του πλήρους αλλά η αφαίρεση του ανεπαρκούς.^[13]

Εκ πρώτης όψεως, το κτήριο δηλώνει την ύπαρξή του αλλά παραμένει άγνωστο. Είναι ένα μόνο στιγμιότυπο μιας εμπειρίας που προκύπτει από τη σύνθεση αποσπασματικών εικόνων - όπως ένα πίνακας του Georges Braque ή του Pablo Picasso, της περιόδου του Κυβισμού. Προκαλεί να το ανακαλύψεις. Η αντίληψη του κτιρίου προϋποθέτει χρόνο και ο χρόνος εντείνει την εμπειρία. Η κίνηση στο χώρο που προκύπτει από την ώσμωση τοπίου και αρχιτεκτονικής, ακολουθεί μία

[12] Martin Heidegger, ΚΤΙΖΕΙΝ ΚΑΤΟΙΚΕΙΝ ΣΚΕΠΤΕΣΘΑΙ, §14, σελ. 10

[13] Θεοκλής Καναρέλης, Ερείπια. Λείψανα, Μπάζα, αρχείο Καναρέλη

διαδικασία βύθισης μέσα στη γη και εν νέου ανάδυσης στην επιφάνεια. Η εσωτερικότητα αποκτά νέα υπόσταση και μεταλλάσσεται σταδιακά μέχρι να ταυτιστεί ξανά με το τοπίο. Οι διαδοχικές εικόνες από το εσωτερικό συμπληρώνουν το 'νοητικό χάρτη' και την εντύπωση του κτιρίου, αλλά και του τοπίου την ίδια στιγμή.

Επαφή με το έδαφος - Συνέχεια του χώρου

Μπορεί κάθε αρχιτεκτονική επέμβαση να είναι τοπιακή, με την έννοια ότι διαμορφώνει εκ νέου το τοπίο και το επανανοηματοδοτεί, ωστόσο η σχέση της προτεινόμενης επέμβασης με το τοπίο αποκτά βαρύτητα τέτοια που τελικά να την καθορίζει. Το κτίριο αναφέρεται στη γη, γίνεται ένα με αυτή. Η σχέση με το έδαφος και το τοπίο δεν είναι μία σχέση αντιφατική, αλλά αλληλοσυμπληρωμένη. Η κατοίκηση δεν αναφέρεται ξεχωριστά σε μία υπόγεια αρχιτεκτονική και ένα ειδικό, ανέπαφο τοπίο αλλά στην αλληλεπίδρασή τους. Το ίδιο το έδαφος γίνεται αντικείμενο σχεδιασμού στο οποίο προσδίδεται η ιδιότητα του πορώδους. Στις κοιλότητές του αναπτύσσεται οργανικά η αρχιτεκτονική και γίνεται έτσι μέρος του.

Ο Heidegger ορίζει, το έδαφος, τη γη, ως ένα στοιχείο του Τετραμερους –Γη, Ουρανός, Θεία, Θνητοί- που εξασφαλίζει την κατοίκηση. Όμως στην προκειμένη περίπτωση, η επαφή με το έδαφος δεν είναι μία μεταφυσική δεισιδαιμονία επαναφοράς στη Μητέρα Γη, ούτε μία αδιαμεσολάβιστη και κυριολεκτική αρχιτεκτονική μεταφορά της φιλοσοφικής διατύπωσης του Heidegger. Είναι μία έκφραση ελευθερίας κινήσεων, που προκύπτει από την συνέχεια του χώρου. Το έδαφος προσφέρει απεριόριστες επιλογές κίνησης και ως εκ τούτου και πρόσληψης του τοπίου. Η κίνηση μέσα στο/από το κτίριο, κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, προκύπτει σαν μία από αυτές τις επιλογές, η οποία προσθέτει την τρίτη διάσταση στην κίνηση στο χώρο. Η 'ανάδυση' στην επιφάνεια, στον εξωτερικό διαμορφωμένο χώρο του κτιρίου και η

δυνατότητα συνέχισης της κίνησης στο φυσικό έδαφος, επιβεβαιώνει την αίσθηση της ελευθερίας, μίας ακόμα ελευθερίας που αναφέρεται στην κατοίκηση, όχι τελικά μόνο σαν επιλογή του τόπου αλλά και σαν τρόπο βίωσής του μέσα από την κίνηση. Έτσι προκύπτει μία νοηματική σχέση της κατοίκησης με το έδαφος, έχοντας κοινό παρονομαστή την ελευθερία που παραγει και παράγεται από την κινητικότητα, ευρέως νοούμενη.

ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΑ ΕΡΕΪΠΙΑ

Τα ερείπια προκαλούν ένα αίσθημα θαυμασμού. Η γοητεία τους ασκείται όχι απαραίτητα λόγω της αρχιτεκτονικής, αισθητικής, τους ποιότητας ή λόγω της χρήσης τους –ως συνθετικό κομμάτι του τοπίου πια και τίποτα παραπάνω- αλλά και γιατί έχουν τη δύναμη να μας υπενθυμίζουν ή να εγείρουν τη φαντασία μας. Αυτό συμβαίνει γιατί τα ερείπια μπορούν να διαταράσσουν τη ροικότητα του χρόνου και να εμπλουτίσουν την εμπειρία βίωσης του τόπου. *Το ερείπιο αποτελεί την κατεξοχήν διατύπωση του ζωντανού παρελθόντος. Ως μάρτυρας της καταστροφής έχει πλούσιους κώδικες συν-αναφοράς για το παρελθόν.*^[14] Μπορεί να επαναφέρουν αβίαστα μνήμες του παρελθόντος, συστέλλοντας απότομα το χρονικό μεσοδιαστημά, την ίδια όμως στιγμή υπενθυμίζουν ότι η πορεία του χρόνου είναι μεν ελαστική αλλά μη αναστρέψιμη.

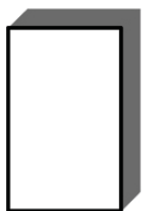
Επιπλέον, τα ερείπια δημιουργούν ένα «πεδίο» νοημάτων γύρω τους. Εμβολιάζουν το χώρο με χρόνο και ταυτόχρονα διαμορφώνουν το τοπίο με τρόπο σχεδόν φυσι-κό. Η καταστροφή που φέρουν μαρτυρά ολοφάνερα την επίδραση της φύσης πάνω τους και έτσι αναδεικνύονται

[14] Δημήτρης Φατούρος, Η επιμονή της Αρχιτεκτονικής, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σελίδα 61

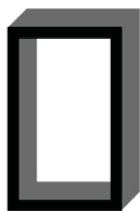

ως προαιώνια συστατικά του τοπίου, μέρος της αιτίας – της φύσης - που τα κατέστησε ερείπια. Για να μετριάσει η συναισθηματική και συχνά μεταφυσική ένταση που προκαλούν τα ερείπια καθώς και η τάση αισθητικοποίησης της φθοράς, είναι δόκιμο να προσεγγιστούν απλά ως χωρική συνθήκη. Απαλλαγμένα από τα νοήματα, τα ερείπια παραμένουν χωρικό γεγονός, που χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες διαστάσεις, αναλογίες, κλίμακα, ογκηρότητα κλπ. Ως τέτοια διαμορφώνουν το χώρο υποδοχής κάθε νέας επέμβασης στο συγκεκριμένο τόπο και περιμένουν να εγκολπώσουν εκ νέου την ανθρώπινη δραστηριότητα. *Η καταστροφή είναι το δραματικό υπόβαθρο του ανθρώπινου περιβάλλοντος, μέρος του οποίου είναι το παρελθόν, που βιώνει τις αιτίες.* ^[15]

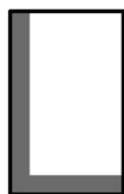
ΤΟ ΦΩΣ ΚΑΙ Η ΣΚΙΑ ΩΣ ΦΟΡΕΙΣ ΝΟΗΜΑΤΩΝ

Επί-θεση στο τοπίο
Ορίζει το «έξω»

ίχνος - μέρος του τοπίου
αδρανές «μέσα» κ «έξω»

εν – χάραξη στο τοπίο
ορίζει το «μέσα»

Το φως είναι το κρυφό συστατικό του τοπίου, καθώς είναι αυτό που αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά του και επιτρέπει την ανάδυση νοημάτων από την ύλη. Το φως παράγει σκιές. Σκιές που καθώς κινούνται

[15] Δημήτρης Φατούρος, Η επιμονή της Αρχιτεκτονικής, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003, σελίδα 61

περιοδικά, ανταποκρινόμενες στην πορεία του ήλιου, δηλώνουν ότι το τοπίο, ο άνθρωπος και η κατοίκησή, υπάρχουν γιατί υπάρχει ο χρόνος. Όπως δηλώνει και ο Φατούρος, «ο χώρος δεν είναι ακριβώς το κενό γιατί είναι άρρηκτα όχι μόνο συσχετισμένος αλλά ταυτισμένος με το χρόνο. [...] η αρχιτεκτονική μπορεί να προσδιοριστεί ως σύνθεση της «διαδρομής» του χρόνου με υλικά και χωρικά μέσα.»^[16] Το φως είναι αυτό που φανερώνει αυτή τη διαδρομή.

Το φως ή η σκιά – εξάλλου φως = σκιά - μεταφράζουν το χώρο σε εντύπωση και νόημα. Το ερείπιο δηλώνεται ως τέτοιο γιατί το φως αναδुकνείει την υλικότητά και τη γεωμετρία του, μαρτυρώντας την πορεία του χρόνου. Το ερείπιο είναι το ίχνος μιας προηγούμενης κατάστασης και έχει γίνει πιά μέρος του τοπίου. Ωστόσο, αρχιτεκτονικά, λόγω απουσίας χρήσης, συνιστά ένα αδρανές «μέσα» και «έξω». Το χωρικό του μόρφωμα και για την ακρίβεια ο τρόπος που αυτό φανερώνεται από την επίδραση του φωτός – τη σκιά – ‘εμπεριέχει’ δύο χωρικές συνθήκες που παραμένουν ανενεργές. Όσα μαρτυρά η σκιά για το χώρο που παράγει ταξινομείται εκ νέου και γεννά νέες χωρικές οντότητες. Διαμορφώνει επιθέσεις και εγχαράξεις πάνω στο τοπίο. Νέοι όγκοι αναδύονται από το έδαφος και η αφαίρεση τμημάτων του εδάφους δημιουργούν θύλακες κατοίκησης στο τοπίο. *Η βύθιση ίσως μπορεί να συσχετιστεί με την έννοια της “συγκέντρωσης”, του “μαζέματος” στο χώρο και κατ’ επέκταση του κατοικείν.*^[17] Οι χώροι που φαίνεται να δημιουργούνται από επιθέσεις στο τοπίο αποτελούν ουσιαστικά μέρος ενός ενιαίου οργανισμού που αναφύεται σημειακά. Όμως, όπως αναφέρει ο Heidegger «μέσα στα αναφυόμενα κρύβεται η γη ως αυτό που τα σιγουρεύει [...] η οποία έτσι πρωτοφανερώνεται ως

[16] Δημήτρης Φατούρος, Ένα συντακτικό της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, σελ. 44

[17] Δημήτρης Φατούρος, Ένα συντακτικό της αρχιτεκτονικής σύνθεσης, σελ. 89

πάτριο έδαφος».^[18] Οι δύο αυτές χειρονομίες βύθισης και ανάδυσης, εγχάραξης και επίθεσης αποτελούν μία ενιαία χωρική εμπειρία και συγκερασμό νοημάτων που ολοκληρώνονται μέσα απο την κατοίκηση του ίδιου το τόπου.

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Αν η κατοίκηση σήμερα και η αναζήτηση του τόπου του κατοικείν είναι μια τυχαία κάθε φορά θέση της κίνησης ενός εκκρεμούς ανάμεσα σε δύο ακραίες θέσεις, την οικία και το hospitium τότε η απάντηση σε αυτήν την αναζήτηση δεν είναι απόλυτα χωρική.

«Σίγουρα πάντως, κι όπως επεσήμαινε ο Γκαστόν Μπασλαρ, το σπίτι –ο τόπος του κατοικείν- είναι εκεί «όπου ενδιαιτάται το ασυνείδητο». Στους χώρους όπου τα γεγονότα της μνήμης μπορούν να αποκτούν τη χρονική έκταση που διατηρούσαν και ως γεγονότα της εμπειρίας. Μ' άλλα λόγια, εκεί όπου κυκλοφορεί κανείς από δωμάτιο σε δωμάτιο σαν να εισχωρεί στο χρόνο – στο χρόνο των δικών του βιωμάτων ή σ' εκείνον κάποιων άλλων – κι εκεί όπου η ζωή χάνει την απaráβατη γραμμική ροή της , μετατρέπόμενη σ' ένα είδος χρονικού διάπλου, με κάθε νέα διευθέτηση ή αλλαγή να επικάθεται και να προσαρμόζεται σε μία παλαιότερη, εξίσου παρούσα.» ^[19]

---

[18] Martin Heidegger (Η προελευση του έργου τέχνης) στο: Π. Λέφας, Αρχιτεκτονική και κατοίκηση απο τον Heidegger στον Koolhaas, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2008, σελ. 98

[19] Πέτρος Μαρτινίδης, Η κατοικία είναι αλλού, στο: Ουτοπία, τεύχος 19, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1996, σελίδες 160

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- F. Guattari, *Οι τρεις οικολογίες*, μτφρ. Μ. Σολωμού, επιμ. Κ. Λιβιεράτος, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 1991
- *Ωραίο, φρικτό και απέριττο τοπίον' αναγνώσεις και προοπτικές το τοπίου στην Ελλάδα*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εκδόσεις Νησίδες
- *Η διεκδίκηση της υπαίθρου*, επιμέλεια: Κ. Μανωλίδης, Θ. Καναρέλης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Εκδόσεις Ίνδικτος
- Ζ. Κοτιώνης, *Η τρέλα του τόπου*, Εκδόσεις Εκκρεμές, Αθήνα 2004
- Δ. Φατούρος, *Η επιμονή της Αρχιτεκτονικής*, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 2003
- Δ. Φατούρος, *Ένα συντακτικό της αρχιτεκτονικής σύνθεσης*, Εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1995
- M. Heidegger, *Κτίζειν Κατοικείν Σκέπτεσθαι*, μετάφραση: Γιώργος Ξηροπαΐδης, Εκδόσεις Πλέθρον, 2008
- Π. Λέφας, *Αρχιτεκτονική και κατοίκηση' απο τον Heidegger στον Koolhaas*, Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα 2008
- Y. Aesopos (editor), *Tourism Landscapes: Remaking Greece*,
- Άρης Κωνσταντινίδης, *Δυο «χωριά» απ' τη Μύκονο και μερικές πιο γενικές σκέψεις μαζί τους*, Αθήνα 1947
- Α. Κωνσταντινίδης, *Για την Αρχιτεκτονική*, Εκδόσεις Άγρα, Αθήνα 1987
- E. Keeley, *Αναπλάθοντας τον παράδεισο*, μτφρ. Χ. Τσαλικίδου, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1999

- Γ. Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα 2002

Άρθρα

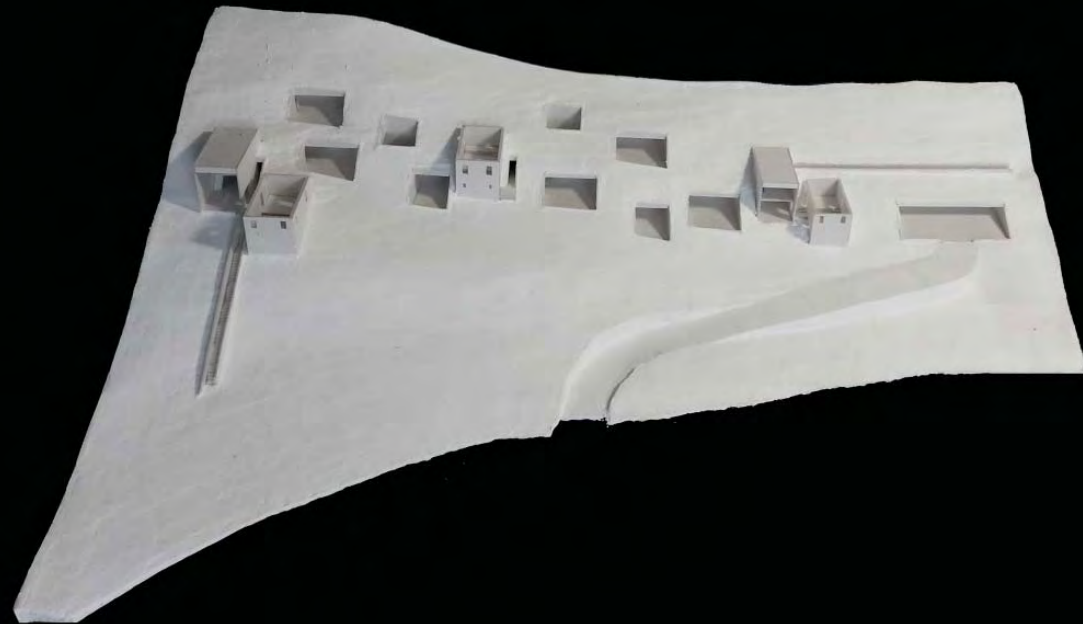
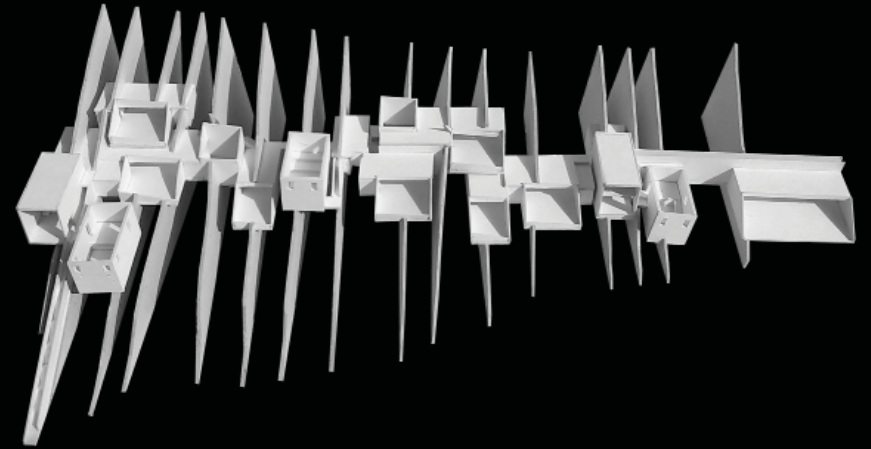
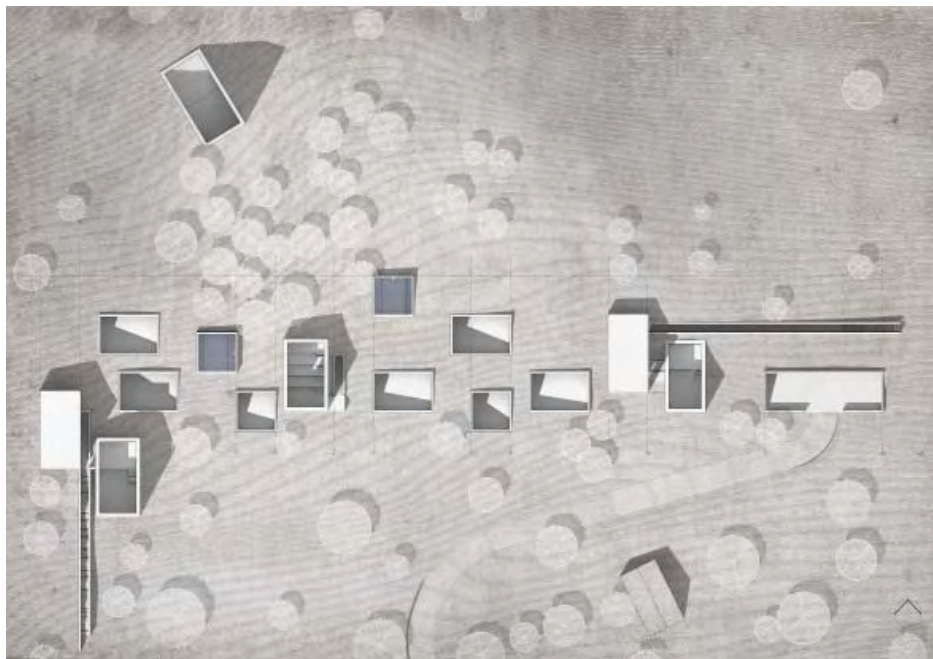
- Π. Μαρτινίδης, *Η κατοικία είναι αλλού*, στο: Ουτοπία, τεύχος 19, Ιανουάριος – Φεβρουάριος 1996, σελίδες 151- 160
- Α. Αντονάς, *Τοπιογραφήματα*, στο: Αρχιτεκτονικά Θέματα, τεύχος 35, 2001
- Θ. Καναρέλης, *Ερείπια. Λείψανα, Μπάζα*, αρχείο Καναρέλη

Ηλεκτρονικές πηγές

- <http://www.tourismlandscapes.gr/brief>
- <http://popaganda.gr/giannis-esopos-apo-live-myth-greece-stin-bienale-tis-venetias-remaking-greece-tourism-landscapes>
- <http://www.kathimerini.gr/778357/article/politismos/eikastika/arkitektoni-ke-toy-ligoteroy>

Πηγές εικόνων

- Εικόνα 1: <http://www.airphotos.gr/thesprotia.htm>
- Εικόνα 2: Α. Κάλλου
- Εικόνα 3: Α. Κάλλου
- Εικόνα 4: Α. Κάλλου

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω το Ίδρυμα Ωνάση για την υποστήριξή του κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

